

توانمندی ها و ظرفیتهای اکو توریستی استان سمنان

علی نوری نژاد
حسین اصغری
سازمان امور عشایر استان سمنان

چکیده

در طی دهه های اخیر صنعت گردشگری یکی از عوامل اصلی توسعه اقتصادی و اجتماعی بسیاری از کشورهای جهان بوده است و کشورها تلاش می کنند سهم بیشتری از جمعیت گردشگری را به خود اختصاص دهند. سازمان جهانی جهانگردی رشد سالانه این صنعت را تا سال ۲۰۱۰ بین ۳/۴ تا ۶/۷ درصد پیش بینی کرده است که اکوتوریسم با رشد سالانه ۳۰ تا ۴۰ درصد بالاترین رتبه در بخش های مختلف گردشگری را خواهد داشت. حال این سوال مطرح می شود که سهم ایران علی رغم این که از لحاظ تاریخی و فرهنگی جزو ۱۰ کشور برتر جهان و از نظر تنوع زیستی بین ۵ کشور اول جهان است، در کجای جهان قرار دارد؟

بر اساس آمار منتشره از سوی سازمان جهانی و داخلی کشور ایران از نظر جذب گردشگر تا چند سال پیش در رتبه ۱۲۰ جهان قرار داشت. این در حالی است که ایران هم به لحاظ گردشگری تاریخی و فرهنگی و هم به لحاظ اکوتوریستی جزء ۱۰ کشور اول جهان محسوب می شود. استان سمنان به لحاظ شرایط جغرافیایی و تنوع اقلیمی و همچنین وجود اکوسیستم های متفاوت (کویر، دشت، کوهستان، جنگل و...) و همچنین وجود پناهگاه ها، مناطق حفاظت شده، گونه های جانوری و گیاهی نادر و کمیاب، ارتفاعات، کویر نوردی، غارها، گنبد های نمکی، چشمه های آب گرم و درمانی و... می تواند به عنوان یکی از استان های مهم و قابل توجه در زمینه طبیعت گردی و اکوتوریسم در جذب گردشگران داخلی و خارجی و ایجاد اشتغال و درآمد و همچنین معرفی این استان به جهانگردان نقش مهم و اساسی در عرصه توریسم داشته باشد.

مقدمه

یکی از شاخص های توسعه هر کشور، صنعت گردشگری و جهانگردی آن کشور است، زیرا تمام بخش ها به طور مستقیم و غیرمستقیم با این صنعت مرتبط هستند. امروزه صنعت جهانگردی دارای چنان اهمیتی است که تقریبا تمام کشورهای جهان به منظور معرفی و

شناساندن زمینه ها و جاذبه های توریستی کشور خود از هیچ کوششی دریغ نمی کنند و هر روز با استفاده از تکنیک ها و ابزارهای جدیدی به تبلیغ در این زمینه می پردازند. با وجود آن که ایران یکی از کشورهای مستعد در زمینه گردشگری است، اما به دلایل بسیار، رشد این بخش در کشور ما در مقایسه با دیگر کشورهای منطقه مطلوب و قابل توجه نیست. یکی از بخش هایی که در زمینه فعالیت های گردشگری در ایران می توان به آن اشاره کرد، اکوتوریسم و طبیعت گردی می باشد که استان سمنان با دارا بودن اکوسیستم های متفاوت کویری، کوهستانی، مناطق حفاظت شده، پناهگاه ها، پارک ملی و... می تواند یکی از استان های موفق کشور در جهت جلب گردشگران داخلی و خارجی گردد. در این مقاله سعی می شود با استفاده از ظرفیتهای موجود در زمینه اکوتوریستی در استان و معرفی این توانمندی ها، راهکارهای مهار مناسب برای شناخت و شناساندن جاذبه های طبیعی و جلب گردشگران ارائه شود. این میسر نمی شود مگر این که دستگاه ها و سازمان های ذی ربط نظیر محیط زیست، جنگل ها و مراتع، بخش خصوصی، دفاتر خدمات مسافرتی، سازمان گردشگری، میراث فرهنگی و صنایع دستی و مشارکت مردم به صورت منسجم و مداوم نسبت به تدوین برنامه و اجرای آن همت نمایند.

موقعیت جغرافیایی استان سمنان

استان سمنان با وسعتی برابر ۹۵۸۱۵ کیلومتر مربع، ۵/۶ درصد از مساحت کشور را به خود اختصاص داده است. این استان با عرض شمالی ۳۴ درجه و ۱۷ دقیقه تا ۳۷ درجه و ۳۰ دقیقه و طول شرقی ۵۱ درجه و ۵۸ دقیقه تا ۵۷ درجه و ۵۸ دقیقه و مرکزیت شهر سمنان از جانب شمال به استان مازندران، از جنوب به استان اصفهان، از مشرق به استان خراسان رضوی و از مغرب به استان تهران محدود می شود.

معرفی توانمندی های اکوتوریستی (طبیعت گردی) استان سمنان

استان سمنان با ۹/۵ میلیون هکتار وسعت معادل ۵ درصد مساحت کل کشور را به خود اختصاص می دهد. و به دلیل تنوع آب و هوایی و گونه های گیاهی و جانوری و زیستگاه ها از ویژگیهای خاصی برخوردار است. این مناطق با ویژگی های طبیعی جاذبه های بسیاری برای گردشگران طبیعت و علاقمندان به محیط های طبیعی و اکوتوریستی دارد. از سوی سازمان محیط زیست چهار منطقه زیستگاهی در استان سمنان شناسایی شده است که در حقیقت بستر اصلی طبیعت و اکوتوریسم محسوب می شود. این مناطق شامل پارک ملی، پناهگاه حیات وحش، منطقه حفاظت شده و آثار طبیعی ملی می باشد. برای آشنایی بیشتر با هر یک از مناطق فوق به تعریف هر یک از آنها می پردازیم.

پارک ملی: به محدوده ای از منابع طبیعی کشور (جنگل، مرتع، بیشه های طبیعی و اراضی طبیعی، دشت، آب و کوهستان) اطلاق می شود که نمایانگر نمونه هایی برجسته از مظاهر طبیعت ایران می باشد.

پناهگاه حیات وحش: به محدوده ای از منابع طبیعی اعم از جنگل و مرتع و بیشه طبیعی و اراضی جنگلی و دشت و آب و کوهستان اطلاق می شود که دارای زیستگاه طبیعی نمونه و شرایط اقلیمی خاصی برای جانوران وحشی می باشد.

منطقه ی حفاظت شده: به محدوده ای از منابع طبیعی کشور اعم از جنگل و مرتع و دشت و آب و کوهستان اطلاق می شود که از لحاظ ضرورت حفظ و تکثیر مثل جانوران وحشی یا حفظ و یا احیاء رستنی ها و وضع طبیعی آن دارای اهمیت خاصی بوده و تحت حفاظت قرار می گیرد. اثر طبیعی ملی: اثر طبیعی ملی پدیده های نمونه و نادر گیاهی حیوانی، اشکال یا مناظر کم نظیر و کیفیاتی ویژه طبیعی زمین یا درختان کهنسال، یادگار تاریخی می باشد که به منظور داشتن محدوده تحت حفاظت قرار می گیر

موقعیت و مساحت چهارگانه محیط زیست استان سمنان

در استان سمنان ذخیره گاه زیست کره ی کویر (پارک ملی، منطقه ی حفاظت شده کویر واقع در جنوب گرمسار)، ذخیره گاه زیستکره توران (پارک ملی، پناهگاه حیات وحش، منطقه حفاظت شده واقع در جنوب شرق شاهرود)، پناهگاه حیات وحش خوش ییلاق (پناهگاه حیات وحش، خوش ییلاق واقع در شمال شرق شاهرود) و منطقه حفاظت شده پرور واقع در شمال سمنان مورد شناسایی قرار گرفتند که جمعاً ۲۳۳۸۱۴۰ هکتار مساحت را به خودشان اختصاص داده اند. همچنین تعداد ۲ پارک ملی، ۲ پناهگاه حیات وحش، ۳ منطقه حفاظت شده و ۲ ذخیره گاه در استان سمنان ثبت و ضبط شده است.

مشخصات مناطق چهارگانه ی استان سمنان

۱- توران

ذخیره گاه زیستکره توران شامل پارک ملی، پناهگاه و منطقه حفاظت شده می باشد که به ترتیب هر کدام ۱۱۸۰۰۰ هکتار، ۴۱۲۰۰۰ و ۶۴۰۶۴۰ هکتار می باشند. این زیستگاه در جنوب شرق شهرستان شاهرود قرار دارد.

۲- پارک ملی

پارک ملی و منطقه حفاظت شده کویر شامل ۴۲۰ هزار هکتار پارک ملی و ۲۵۰ هزار هکتار منطقه حفاظت شده می باشد. این پارک ملی در جنوب شرق تهران و غرب کویر مرکزی ایران در شرق دریاچه نمک بین استان های تهران و قم و اصفهان و سمنان قرار گرفته است. این منطقه شامل رشته کوه ها، ارتفاعات، دشت های وسیع و آبرفتی و اراضی بیابانی سنگلاخی دشتی و اراضی باتلاقی و شور است. و اکثر ارتفاع در میان کوه ۲۰۰۰ متر و در دشتهای حداقل ۸۰۰ متر از سطح دریا می باشد.

در این منطقه پوشش گیاهی (انواع گرامینه، نی ساز، علف شور، گز، آتریپلکس)، پستانداران (کل و بز، قوچ و میش و آهو و جبیر و روباه و شغال و گرگ و گربه وحشی و خرس و سمور سنگی)، پرندگان (انواع غازها، کلاغ ها، حواصیل ها، درنا، فلامینگو، پرستو، کوکر، قمری، توکا، انواع گنجشک ها، زنبور خورک ها، کبوترها و بلدرچین و کبک، تیهو، هوبره، عقابها) و جانوران دیگر نظیر یوزپلنگ، جبیر، گورخر، هوبره وجود دارند.

۳- خوش ییلاق

این منطقه با مساحت ۱۳۵ هزار هکتار در شمال شرقی شهرستان شاهرود قرار دارد. که شامل دو بخش دشتی و کوهستانی می باشد. نواحی مرکزی و جنوبی و غرب منطقه جزو منطقه دشتی می باشد. چون این منطقه بین کویر و جنگل های پهن برگ قرار دارد، از تنوع زیستی بالایی برخوردار است و هر یک از این بخش دارای پوشش گیاهی و تنوع حیات وحش ویژه ای می باشد. بخش شمال منطقه دارای سیمای جنگلی است و از انواع گونه های پهن برگ و سوزنی برگ نظیر بلوط بلند مازو، ممرز، زبان گنجشک و ارس پوشیده شده است.

گونه های جانوری شامل قوچ، میش، کل، بز، یوزپلنگ، گورخر، آهو، خرس قهوه ای، مرال، شوکا، انواع گربه وحشی، تیهو، کبک، پرندگان شکاری، هوبره و باقرقره می باشند.

۴- پرور

منطقه ی حفاظت شده با مساحت ۶۲۵۰۰ هکتار در شمال شرقی شهر سمنان قرار دارد. این منطقه حفاظت شده به طور کلی دارای سیمای کوهستانی بوده و بخش عظیم آن را ارتفاعات تشکیل می دهد. نواحی دشتی این منطقه در ناحیه جنوبی آن می باشد که حدود ۱۵ تا ۲۰ درصد از کل منطقه را شامل می شود. نواحی جنگلی آن با وسعتی در حدود ۷ درصد از کل منطقه در ناحیه شمالی قرار دارد.

منطقه ی حفاظت شده پرور با تاثیرپذیری از محیط اطراف خود، پوشش گیاهی متنوع را برای وحوش فراهم آورده است. پوشش گیاهی شامل بلوط، افرا، راش، زالزالک (ولیک)، ارس، گلایی وحشی، درمنه، آویشن و انواع گرامینه، ممرز، زرشک و گل گاوزبان می باشد.

پستانداران بارز منطقه نظیر مرال، کل، بز، قوچ، میش، شوکا، پلنگ، خرس، آهو و انواع گربه وحشی تشکیل می دهند. پرندهگان این منطقه نظیر کبک، تیهو، کبک دری، هوبره و پرندهگان شکاری می باشند.

ویژگی ها و عوامل هر یک از مناطق چهارگانه استان در جلب اکوتوریسم

منطقه توران

پوشش گیاهی، گونه های جانوری شامل گورخر آسیایی، یوزپلنگ آسیایی، کل، بز، میش، قوچ، آهو، هوبره، بزمرجه. ماسه زار ها شامل اطراف احمد آباد و رضاآباد واقع در دهستان خواروتوران شاهرود، شق بیارجمند، شور زار و نمکزار، لبگاه کویر، چشم اندازهای جغرافیایی در منطقه بیارجمند، کال شور و کوه پیغمبران منطقه خواروتوران، زیارتگاه جرجیس پیامبر.

منطقه پارک ملی کویر

این مناطق نیز دارای پوشش گیاهی متنوع، گونه های جانوری، تالاب ها (تالاب های فصلی و زمستانه نظیر بند علیخان در شمال غربی پارک ملی کویر با انواع پرندهگان مهاجر و زمستان گذران)، غدیرهای مکرش، پره زرد، اسب، دریاچه نمک که در ضلع غربی پارک ملی کویر، چشم اندازهای سیاه کوه، نخجیر، سفیدآب کویر، اکوسیستم های بیابانی و خشک، آثارهای باستانی کاروانسرای شاه عباسی، حرمخانه، آب انبار، جاده ابریشم و برج سنگی چاه میل می باشد که می تواند به عنوان یکی از مناطق مهم جلب اکوتوریسم به حساب آید.

منطقه ی پرور

پوشش گیاهی، گونه های جانوری، یخچال های طبیعی، رودخانه ها، سنگ آب ها، چشم اندازهای کلورد سرم، لعلوم، خاکی، دره رودبارک، کوه های بلند و مرتفع و آثار باستانی ملاده.

منطقه ی خوش بیلاق

پوشش گیاهی، گونه های جانوری، دشتهای (زردابه، خونپچه، جیلان، درندشت، ارشک میدان)، دره ها (تنگه میرزا محمد، داش)، زیستگاه های ریزو و حیدران، چاملی، هادی کمر و میان کوهی، چشم اندازهای زردابه اسدالله، عباس تخته، مای مرزی، قلندر سر.

مهمترین نقاط قوت و توانمندی های اکوتوریستی استان سمنان :

- وجود اکوسیستم های متفاوت کویر، دشت، کوهستان، جنگل در استان سمنان
- منطقه ی شکار ممنوع خنار
- مناطق ییلاقی در شمال سمنان، دامغان، گرمسار و شاهرود
- وجود دو پارک ملی
- وجود دو پناهگاه حیات وحش
- وجود سه منطقه حفاظت شده از نه ذخیرگاه کشور
- وجود یوزپلنگ آسیایی
- وجود دریاچه نمک
- وجود جنگل ابر
- منطقه ی شه میرزاد با داشتن آب و هوای خنک در بهار و تابستان، وجود بزرگترین باغ گردوی جهان.
- منطقه ی حفاظت شده ی شمال غربی شاهرود با داشتن گونه های گیاهی و جانوری و چشمه سارها و نهرهای طبیعی.
- منطقه ی پرور
- منطقه ی شکار ممنوع نواحی شمال غربی سمنان با داشتن گونه های گیاهی و جانوری
- منطقه ی شکار ممنوع نواحی شمال شرقی گرمسار با داشتن گونه های گیاهی و جانوری
- منطقه ی شکار ممنوع سفیدکوه واقع در شمال دامغان با داشتن گونه های گیاهی و جانوری
- منطقه ی کالپوش در شمال شرقی شاهرود شامل چشم انداز شقایق وحشی، آب و هوای مناسب در فصل های گرم سال.
- منطقه ی مچن در شمال غربی شاهرود و منطقه غرب بسطام شامل سبک معماری نواحی روستایی، رودخانه ها، پوشش گیاهی، گونه های جانوری، آبشارها، دشت.
- وجود ۱۲ غار آهکی در استان
- وجود ارتفاعات البرز و انجام کوهنوردی و اسکی
- وجود گنبدهای نمکی
- وجود دشت های نمکی
- وجود آبگرم به ویژه در شمال غربی سمنان با خاصیت درمانی
- وجود مغارهای طبیعی (غارهای طبیعی که محل نگهداری لبنیات عشایر استان سمنان) می باشد.

موانع موجود در جلب گردشگر اکوتوریستی در استان سمنان

استان سمنان علی رغم وجود ظرفیت ها و توانمندی ها در زمینه طبیعت گردی متأسفانه تا کنون نتوانسته است در جذب گردشگر اکوتوریستی موفق عمل نماید که از مهمترین موانع موجود در این زمینه می توان به عوامل ذیل اشاره کرد:

- عدم شفافیت رویکردهای اساسی برای توسعه ی توریسم
- نبود آمار و اطلاعات زیربنایی دقیق
- عدم تدوین سند ملی اکوتوریسم
- موانع منطقه ای بر سر راه گردشگری
- ضعف زیرساخت ها
- نگرش صرفاً "اقتصادی و نه فرهنگی به گردشگری
- عدم شفافیت استراتژی ها و سیاست های دولت
- ضعف در اطلاعات و تبلیغات
- موانع فرهنگی موجود
- مسایل امنیتی
- فاصله ی زیاد نقاط اکوتوریستی با مراکز شهری
- فاصله زیاد بین مناطق گردشگری اکوتوریستی
- غیر استاندارد و کم عرض بودن راه های ورودی به استان
- ضعف در ترانزیت و خطوط حمل و نقل
- عدم وجود مجتمع های بین راهی با امکانات متنوع (سرویس بهداشتی، رستوران ها و...)
- کیفیت نامناسب وسایل حمل و نقل شهری و بین شهری

راهکارها و پیشنهادها

- نهایی کردن سند ملی اکوتوریسم در کشور
- به روز کردن آمار و اطلاعات زیربنایی استان
- حل موانع اعتباری، مالی و فرهنگی خاص مناطق
- تکمیل و استاندارد نمودن زیرساخت ها در استان
- تغییر در نگرش به گردشگری در بین مردم استان از طریق کارهای فرهنگی و آموزشی
- انجام تبلیغات کافی و وافی از توانمندی ها موجود در زمینه طبیعت گردی و اکوتوریسم در استان
- تامین امنیت مناطق
- ساخت و احداث مراکز اقامتی استاندارد و بین المللی در سطح استان

- گسترش متنوع وسایل حمل و نقل شهری و بین شهری (هوایی، ریلی و...)
- ساخت و احداث مراکز اقامتی موقت در فواصل مناطق اکوتوریستی
- ارائه خدمات بهداشتی در مناطق اکوتوریستی
- استفاده از بخش خصوصی به عنوان سرمایه گذار اصلی در جهت جذب گردشگران داخلی و خارجی
- بهبود کیفیت وسایط حمل و نقل
- آموزش افراد و گروههای مراکز اقامتی و تفریحی به منظور برخورد مناسب در جهت جلب رضایت گردشگران
- گسترش و احداث و همچنین عریض نمودن جاده های بین شهری و برون شهری در سطح استان
- مشارکت افراد محلی و میزبان در طرح های اکوتوریستی
- برگزاری مسابقات رالی (اتومبیل رانی) و موتورسیکلت و... در نواحی کویری و کوهستانی استان در مقیاس داخلی و خارجی

منابع :

- ۱- مهندسین مشاور سیزاندیش، طرح جامع گردشگری استان سمنان. مرحله اول: شناخت و تحلیل. اسفند ماه ۸۲.
- ۲- ماهنامه بین المللی گردشگری خاورمیانه. سال اول، شماره ۲، مهرماه ۱۳۸۵.
- ۳- دفتر امور اجتماعی و انتخابات. سیمای استان سمنان. جلد اول، سال ۱۳۷۴.

Surf and download all data from SID.ir: www.SID.ir

Translate via STRS.ir: www.STRS.ir

Follow our scientific posts via our Blog: www.sid.ir/blog

Use our educational service (Courses, Workshops, Videos and etc.) via Workshop: www.sid.ir/workshop